

Rolnummers 887, 907 en 908
Arrest nr. 56/96 van 15 oktober 1996

A R R E S T

In zake : de beroepen tot gedeeltelijke vernietiging van de ordonnantie van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest van 27 april 1995 betreffende de taxidiensten en de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur, ingesteld door de n.v. A.D.-Limousines, de n.v. Cars Driven Service, de v.z.w. Association des taxis bruxellois en Chr. Huylebroeck.

Het Arbitragehof,

samengesteld uit de voorzitters M. Melchior en L. De Grève, en de rechters P. Martens, G. De Baets, E. Cerexhe, H. Coremans en A. Arts, bijgestaan door de griffier L. Potoms, onder voorzitterschap van voorzitter M. Melchior,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de beroepen

A. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 20 juli 1995 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 24 juli 1995, is beroep tot vernietiging ingesteld van de artikelen 16, 17 en 29 van de ordonnantie van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest van 27 april 1995 betreffende de taxidiensten en de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 1 juni 1995, door de n.v. A.D.-Limousines, met maatschappelijke zetel te 1030 Brussel, L. Mignonstraat 3.

De vordering tot schorsing van dezelfde bepalingen, ingesteld door dezelfde verzoekende partij, werd verworpen bij arrest nr. 69/95 van 17 oktober 1995, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 6 december 1995.

Die zaak is ingeschreven onder nummer 887 van de rol van het Hof.

B. Bij verzoekschriften die aan het Hof zijn toegezonden bij op 29 en 30 november 1995 ter post aangetekende brieven en ter griffie zijn ingekomen op 30 november en 1 december 1995, zijn beroepen tot gedeeltelijke vernietiging ingesteld van dezelfde ordonnantie van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest van 27 april 1995 door respectievelijk : a) de n.v. Cars Driven Service, met maatschappelijke zetel te 1702 Dilbeek, Brusselstraat 278-280; b) de v.z.w. Association des taxis bruxellois, met maatschappelijke zetel te 1000 Brussel, Paviastraat 81, en Chr. Huylebroeck, wonende te 1083 Brussel, J.S. Bachlaan 24.

Die zaken zijn ingeschreven respectievelijk onder de nummers 907 en 908 van de rol van het Hof.

II. De rechtspleging

a) In de zaak met rolnummer 887

Bij beschikking van 24 juli 1995 heeft de voorzitter in functie de rechters van de zetel aangewezen overeenkomstig de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De rechters-verslaggevers hebben geoordeeld dat er geen aanleiding was om artikel 71 of 72 van de organieke wet toe te passen.

Van het beroep is kennisgegeven overeenkomstig artikel 76 van de organieke wet bij op 10 augustus 1995 ter post aangetekende brieven. Van de vordering tot schorsing is kennisgegeven bij dezelfde brieven.

Het bij artikel 74 van de organieke wet voorgeschreven bericht is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 17 augustus 1995.

Memories zijn ingediend door :

- de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, Hertogsstraat 7/9, 1000 Brussel, bij op 22 september 1995 ter post aangetekende brief;
- de Waalse Regering, rue Mazy 25-27, 5100 Namen, bij op 25 september 1995 ter post aangetekende brief;
- de Ministerraad, Wetstraat 16, 1000 Brussel, bij op 25 september 1995 ter post aangetekende brief.

Van die memories is kennisgegeven overeenkomstig artikel 89 van de organieke wet bij op 16 oktober 1995 ter post aangetekende brieven.

Memories van antwoord zijn ingediend door :

- de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bij op 9 november 1995 ter post aangetekende brief;
- de verzoekende partij, bij op 15 november 1995 ter post aangetekende brief;
- de Waalse Regering, bij op 16 november 1995 ter post aangetekende brief;
- de Ministerraad, bij op 17 november 1995 ter post aangetekende brief.

b) In de zaken met rolnummers 907 en 908

Bij beschikkingen van 30 november 1995 en van 1 december 1995 heeft de voorzitter in functie de rechters van de zetels aangewezen overeenkomstig de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De rechters-verslaggevers hebben geoordeeld dat er geen aanleiding was om artikel 71 of 72 van de organieke wet toe te passen.

Bij beschikking van 5 december 1995 heeft het Hof in voltallige zitting beide zaken alsmede de zaak met rolnummer 887 samengevoegd.

Van de beroepen is kennisgegeven overeenkomstig artikel 76 van de organieke wet bij op 4 januari 1996 ter post aangetekende brieven; van de beschikking tot samenvoeging is kennis gegeven bij dezelfde brieven.

Het bij artikel 74 van de organieke wet voorgeschreven bericht is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 6 januari 1996.

Memories zijn ingediend door :

- de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bij op 15 februari 1996 ter post aangetekende brief (in de zaak met rolnummer 908);
- de Waalse Regering, bij op 19 februari 1996 ter post aangetekende brief;
- de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bij op 27 februari 1996 ter post aangetekende brief (in de zaak met rolnummer 907).

Van die memories is kennisgegeven overeenkomstig artikel 89 van de organieke wet bij op 29 maart 1996 ter post aangetekende brieven.

Memories van antwoord zijn ingediend door :

- de verzoekers in de zaak met rolnummer 908, bij op 24 april 1996 ter post aangetekende brief;
- de verzoekster in de zaak met rolnummer 907, bij op 25 april 1996 ter post aangetekende brief.

c) *In de drie zaken*

Bij beschikkingen van 20 december 1995 en 27 juni 1996 heeft het Hof de termijn waarbinnen het arrest moet worden gewezen, verlengd tot respectievelijk 20 juli 1996 en 20 januari 1997.

Bij beschikking van 15 mei 1996 heeft het Hof de zaken in gereedheid verklaard en de dag van de terechtzitting bepaald op 6 juni 1996.

Van die beschikking is kennisgegeven aan de partijen en hun advocaten bij op 15 mei 1996 ter post aangetekende brieven.

Op de openbare terechtzitting van 6 juni 1996 :

- zijn verschenen :
 - . Mr. M. Mahieu, advocaat bij de balie te Brussel, voor de n.v. Cars Driven Service;
 - . Mr. J. Bourtembourg, advocaat bij de balie te Brussel, voor de n.v. A.D.-Limousines;
 - . Mr. Ph. Humblet *loco* Mr. J.-L. Vanraes, advocaten bij de balie te Brussel, voor de v.z.w. Association des taxis bruxellois en Chr. Huylebroeck;
 - . Mr. M. Uyttendaele, advocaat bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;
 - . Mr. J.-P. Lagasse, advocaat bij de balie te Brussel, voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering;
 - . Mr. V. Thiry, advocaat bij de balie te Luik, voor de Waalse Regering;
- hebben de rechters-verslaggevers P. Martens en G. De Baets verslag uitgebracht;
- zijn de voornoemde advocaten gehoord;
- zijn de zaken in beraad genomen.

De rechtspleging is gevoerd overeenkomstig de artikelen 62 en volgende van de organieke wet, die betrekking hebben op het gebruik van de talen voor het Hof.

III. *Onderwerp van de bestreden bepalingen*

De ordonnantie van 27 april 1995 regelt, op het grondgebied van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, de exploitatie van taxidiensten en van de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur. Zij stelt de uitoefening van die twee activiteiten afhankelijk van bepaalde voorwaarden en onderwerpt diegenen die ze uitoefenen aan een voorafgaande vergunning.

IV. *In rechte*

De memorie van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering in de zaak met rolnummer 907 en de memorie van antwoord van de Ministerraad in de zaak met rolnummer 887 zijn laattijdig. Zij worden uit de debatten geweerd.

- A -

In de zaak met rolnummer 887

Standpunt van de verzoekende partij

Eerste middel

A.1. Artikel 16 van de bestreden ordonnantie schendt de artikelen 2 en 4 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen en artikel 92bis, § 2, c), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, doordat tussen de gewesten geen enkel samenwerkingsakkoord werd gesloten, terwijl de bestreden bepaling de bedoeling heeft toepasselijk te zijn op exploitanten wier exploitatiezetel buiten het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is gevestigd.

Tweede middel

A.2. Artikel 17 van de bestreden ordonnantie schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, gecombineerd met het recht op de vrije keuze van beroepsarbeid, neergelegd in artikel 23 van de Grondwet, het beginsel van de vrijheid van handel en nijverheid en het beginsel van het vrije verkeer van diensten, zoals het is verankerd in de artikelen 59 tot 62 en 75 van het Verdrag van Rome en in artikel 6, § 1, VI, derde lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen. Dat artikel 17 bepaalt terzelfder tijd dat, voordat de passagiers instappen, een schriftelijke overeenkomst moet zijn ondertekend, waarvan een exemplaar zich op de exploitatiezetel moet bevinden (artikel 17, § 1, 4°), en dat het voertuig zich niet op de openbare weg of een voor het publiek toegankelijke privé-weg mag begeven noch er mag worden geparkeerd indien het niet voorafgaandelijk « ten zetel van de onderneming » het voorwerp van een verhuring heeft uitgemaakt (artikel 17, § 1, 5°).

Het verplicht aldus de klanten die een voertuig met chauffeur wensen te huren, zich zelf naar de zetel van de onderneming te begeven om de vervoerovereenkomst af te sluiten. Het verbod om de bezoldiging contant te ontvangen verplicht de exploitant voorafgaandelijk zijn factuur naar de « zetel van de klant » te sturen, zonder dat voor die beperking enige verantwoording wordt gegeven. Tot slot maakt het verbod om een radio te gebruiken het onmogelijk de chauffeurs ervan op de hoogte te brengen dat een klant op hen wacht.

Die bepalingen roepen een onverantwoord verschil in behandeling in het leven onder de diensten van bezoldigd personenvervoer naargelang het taxi's of limousines betreft, in zoverre laatstgenoemde voertuigen een inbreuk moeten dulden die onverenigbaar is met de in het middel aangevoerde fundamentele vrijheden.

Derde middel

A.3. De voormelde bepaling van artikel 17, § 1, 5°, beperkt zonder duidelijke verantwoording de vrijheid van verkeer van de betrokken personen, met schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, gecombineerd met het beginsel van de vrijheid van de persoon en de vrijheid van verkeer, zoals het is verankerd in artikel 12 van de Grondwet en in artikel 2 van het Vierde Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

Vierde middel

A.4. Doordat artikel 29 de bedoeling heeft het prijsbeleid te bepalen en doordat het de bevoegdheid voor dat beleid aan de Gewestregering overdraagt, schendt het artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, dat bepaalt dat het prijsbeleid tot de bevoegdheid van de federale overheid behoort.

Memorie van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.5. De grieven die de verzoekende partij doet gelden, steunen op een onjuiste lezing van artikel 17 van de ordonnantie. Alle praktijken waarvan zij denkt dat ze verboden zijn, worden in werkelijkheid toegestaan door de ordonnantie die zij aanvecht. Er kan bijgevolg worden getwijfeld aan de ontvankelijkheid van haar beroep.

A.6. Subsidiair dient erop te worden gewezen dat het beroep gedeeltelijk onontvankelijk is doordat het de artikelen 16, 17 en 29 van de ordonnantie van 27 april 1995 aanvecht. De enige activiteit van de verzoekster is het bezoldigd personenvervoer met limousines. Zij heeft derhalve geen belang bij de vernietiging van de bepalingen die zij aanvecht, in zoverre die bepalingen betrekking hebben op de taxidiensten.

Ten gronde

Eerste middel

A.7. Aangezien de verzoekende partij haar maatschappelijke zetel en haar exploitatiezetel te Brussel heeft, is het middel onontvankelijk doordat het artikel 16 verwijt dat het toepasselijk is op de exploitanten die buiten het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest gevestigd zijn.

A.8. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, dat met toepassing van artikel 6, § 1, X, 8°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen bevoegd is om de bestreden ordonnantie aan te nemen, vermocht, eventueel met toepassing van artikel 10 van dezelfde bijzondere wet, het in artikel 16, tweede lid, aangegeven lokalisatiecriterium aan te wenden.

A.9. Zij was niet verplicht een samenwerkingsakkoord te sluiten inzake het verhuren van voertuigen met chauffeur, aangezien artikel 92bis, § 2, c), van dezelfde bijzondere wet die eis slechts formuleert voor de regeling van de aangelegenheden betreffende de taxidiensten.

Tweede middel

A.10. Zoals de grief is geformuleerd, bestaat zij hierin dat de verzoekende partij in het kader van de exploitatie van een dienst voor het verhuren van voertuigen met chauffeur geen taxiritten kan uitvoeren. Bovendien hebben de meeste van de concrete elementen die door de verzoekende partij worden aangehaald, reeds het voorwerp uitgemaakt van de verbodsbepalingen waarin het koninklijk besluit van 19 maart 1975 betreffende de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur voorzag.

A.11. Het Hof is niet bevoegd om rechtstreeks kennis te nemen van een schending van het internationaal recht of van algemene beginselen. Hetgeen de verzoekende partij in het geding kan brengen, is een verschil in behandeling tussen de taxi's en de huurwagens met betrekking tot het gemengde gebruik van het taxivoertuig en het bezit, aan boord van laatstgenoemd voertuig, van een zend- en ontvangtoestel wanneer het voor dienstverlening als « limousine » wordt gebruikt.

A.12. Tussen de twee soorten activiteiten bestaan objectieve verschillen, aangezien het gaat om twee onderscheiden manieren van bezoldigd personenvervoer die aan verschillende behoeften beantwoorden. De gewestwetgever vermocht bepaalde voorwaarden op te leggen om die twee activiteiten van elkaar te onderscheiden, teneinde verwarring te voorkomen en hun harmonische ontwikkeling mogelijk te maken. Die eisen leggen aan de vrijheid van handel en nijverheid geen beperking op die onevenredig zou zijn met het nagestreefde doel.

A.13. Artikel 17, § 1, tweede lid, biedt diegene die een vergunning heeft om een taxidienst te exploiteren, de mogelijkheid een vergunning te verkrijgen om zijn taxi's bijkomstig voor de exploitatie van een dienst voor het verhuren van voertuigen te gebruiken, onder de voorwaarden die in dat artikel zijn gepreciseerd. In die mogelijkheid werd voorzien om te beantwoorden aan de bezorgdheid van de exploitanten die beweerden niet het hoofd te kunnen bieden aan dienstverleningen zoals grote ceremonies, indien zij voor die gelegenheid geen beroep zouden mogen doen op taxi's (*Gedr. St.*, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1994-1995, nr. A-368/1, p. 22), zonder evenwel verplicht te zijn de taximeter en de radioapparatuur uit het voertuig te verwijderen, hetgeen de exploitanten van huurvoertuigen met chauffeur geen schade kan berokkenen.

Derde middel

A.14. Aangezien het Hof enkel bevoegd is indien een schending van het internationaal recht of van algemene beginselen in samenhang met een schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet wordt aangevoerd, dient het middel in die zin te worden begrepen dat het het verschil in behandeling kritiseert tussen de taxi's, die op de openbare weg mogen staan en rijden terwijl zij op een klant wachten, en de huurwagens, die dat niet mogen.

A.15. De objectieve verschillen tussen de twee soorten activiteiten verantwoorden dat verschil in behandeling: de taxi's voeren kleine ritten uit van één punt naar een ander, op de openbare weg; de huurvoertuigen voeren een vooraf bepaald vervoer van vooraf bepaalde personen uit naar aanleiding van ceremonies of privé-reizen. De aangevochten beperking is verantwoord op grond van de talrijke vastgestelde misbruiken: « door rond te rijden of in de nabijheid van hotels, restaurants, spektakelzalen te wachten, pikken te veel verhuurwagens klanten op die wettelijk bestemd zijn voor taxidiensten wat niet enkel conflicten tussen de twee betrokken sectoren tot gevolg heeft, maar ook talrijke klachten van klanten die bedrogen werden over de aard van het voertuig en zodus over de prijs van de rit » (*Gedr. St.*, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1994-1995, nr. A-368/1, pp. 21 en 22).

Vierde middel

A.16. In zoverre de opgelegde minimumprijzen lager zijn dan die welke door de verzoekende partij worden toegepast, kan men zich vragen stellen bij haar belang bij het middel.

A.17. Artikel 29 van de bestreden ordonnantie steunt niet op de algemene bevoegdheid van de gewesten inzake economie, maar op de bijzondere bevoegdheid die hun op het stuk van het taxivervoer en het verhuren van auto's met chauffeur is toegewezen bij artikel 6, § 1, X, 8°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen. Het enige voorbehoud dat in die bepaling wordt gemaakt, heeft betrekking op de regels van de algemene politie en de technische voorschriften inzake vervoermiddelen, zoals bedoeld in artikel 6, § 4, 3°, van de bijzondere wet. De bestreden bepaling kan ook haar verantwoording vinden in artikel 10 van dezelfde bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen.

Memorie van de Waalse Regering

Eerste middel

A.18. Om de in A.7 en A.8 vermelde redenen is het middel onontvankelijk, of althans ongegrond.

Door voor de ritten waarvan het vertrekpunt in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is gelegen een vergunning te eisen, heeft de gewestwetgever gebruik gemaakt van een criterium van aanknoping dat niet onevenredig is ten opzichte van de normale uitoefening van zijn bevoegdheid en dat de uitoefening van dezelfde bevoegdheid door de andere gewesten niet in gevaar brengt.

Tweede en derde middel

A.19. Tussen de twee gereguleerde vervoerwijzen bestaan verschillen die reeds onder de gelding van de wet van 27 december 1974 in aanmerking waren genomen; de elementen waarvan de verzoekster gewag maakt, waren reeds vermeld in het koninklijk besluit van 19 maart 1975 betreffende de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur. De parlementaire voorbereiding bevestigt dat de beperking van het vrije verkeer van de limousines noodzakelijk werd gemaakt door de talrijke misbruiken die waren vastgesteld.

Vierde middel

A.20. De vaststelling van de tarieven hangt onverbrekkelijk samen met de bevoegdheid die aan de gewesten is opgedragen bij artikel 6, § 1, X, 8°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, hetgeen bevestigd wordt door de parlementaire voorbereiding van die bepaling (*Gedr. St.*, Kamer, B.Z. 1988, nr. 516/1, p. 18). De parlementaire voorbereiding van dezelfde wet toont aan dat de bedoeling van de bijzondere wetgever erin bestond, met name inzake transport, « de overheveling van homogene bevoegdheidspakketten » te waarborgen (*Gedr. St.*, Kamer, B.Z. 1988, nr. 516/6, p. 146, en *Gedr. St.*, Senaat, B.Z. 1988, nr. 405-2, p. 116).

Standpunt van de Ministerraad

Eerste middel

A.21. Net zoals in de gevallen die het voorwerp hebben uitgemaakt van de arresten van het Hof van 30 januari 1986, beoogt de bestreden ordonnantie een mobiele situatie waarvoor de gewestwetgever een criterium van aanknoping heeft aangewend dat de inwerkingstelling van het beginsel van de exclusiviteit van de territoriale bevoegdheden waarborgt, door te bepalen welke norm als enige op een gemengde situatie toepassing zal vinden. Het aangewende criterium beantwoordt aan de eisen die het Hof in de voormelde arresten heeft gesteld.

A.22. Aangezien de bijzondere wetgever een duidelijk onderscheid heeft gemaakt tussen het taxivervoer en het verhuren van auto's met chauffeur, kan de vereiste van een samenwerkingsakkoord waarin met betrekking tot het eerstgenoemde vervoer wordt voorzien, niet worden uitgebreid tot het laatstgenoemde vervoer.

Tweede en derde middel

A.23. Aangezien in die middelen geen enkel bevoegdheidsprobleem is opgeworpen, heeft de Ministerraad geen opmerkingen.

Vierde middel

A.24. Uit de arresten nrs. 36, 47, 54 en 55/92 blijkt dat het Hof de uitdrukkelijk aan de federale overheid toegewezen bevoegdheden in domeinen waarvoor de gewesten in beginsel bevoegd zijn weliswaar in enge zin interpreteert, maar die bevoegdheden niettemin beschouwt in de algemene context van de bevoegdheidsverdeling en erover waakt er een « nuttig effect » aan te verlenen dat zich niet beperkt tot het enkele beleid waarvoor zij werden opgevat. Dat beginsel vindt inzonderheid toepassing in het domein van de economische unie en de monetaire eenheid (arrest nr. 35/95).

A.25. De federale overheid is als enige bevoegd om in het beschouwde domein de tarieven vast te stellen. Door de prijzen vast te stellen, treedt de gewestelijke overheid op in de kern zelf van de federale bevoegdheid inzake prijsbeleid en holt zij die bevoegdheid uit, hetgeen iedere verwijzing naar de theorie van de impliciete bevoegdheden, verankerd in artikel 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, uitsluit, zoals de Raad van State had opgemerkt in een advies dat hij over de bestreden ordonnantie in ontwerp had uitgebracht.

Antwoord van de verzoekende partij

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.26. Welke ook de minder of meer verzoenende interpretatie moge zijn die de Brusselse Hoofdstedelijke Regering aan de bestreden bepalingen geeft, het ligt voor de hand dat de verzoekende partij belang heeft bij de vernietiging van normen die de exploitatievoorwaarden van de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur beperken.

A.27. Het is weliswaar juist dat de verzoekende partij in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is gevestigd, maar aangezien dat adres niet onveranderlijk is, volgt hieruit niet dat zij niet zou doen blijken van een belang bij het middel dat tegen artikel 16 van de ordonnantie is gericht.

Ten aanzien van artikel 29 dient te worden opgemerkt dat de betwisting van het belang van de verzoekende partij onbegrijpelijk is, aangezien het tweede lid van dat artikel betrekking heeft op de minimumtarieven die toepasselijk zijn « op de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur ».

*Ten gronde**Eerste middel*

A.28. Uit de rechtspraak van het Hof kan worden afgeleid dat elke wetgever met betrekking tot de factoren van aanknoping van zijn normen weliswaar een keuzevrijheid behoudt, maar dat die vrijheid niet kan uitmonden in de aanneming van evenzeer geldige normen waarvan de inwerkingstelling echter tegenstrijdigheden in het leven zou roepen : elke tegenstrijdigheid die tussen de normen die door verschillende wetgevers zijn aangenomen bestaat, houdt bijgevolg noodzakelijkerwijze in dat één van hen zijn bevoegdheden te buiten is gegaan. Te dezen kan de door de Brusselse wetgever uitgeoefende bevoegdheid op grond van het gekozen criterium van aanknoping niet uitsluitend binnen zijn territoriale bevoegdheidssfeer worden gelokaliseerd, zodat de rechtszekerheid in het gedrang wordt gebracht.

A.29. Weliswaar heeft de bijzondere wet van 8 augustus 1980 voorzien in verplichte samenwerkingsakkoorden voor de taxidiensten, maar niets verantwoordt dat de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur verschillend worden behandeld.

Tweede middel

A.30. Ten onrechte wil de tegenpartij de draagwijdte van de middelen tot het tweede en het derde lid van de bestreden bepaling beperken, terwijl de door de verzoekende partij aangeklaagde verbodsbepalingen en beperkingen uiteengezet zijn in het eerste lid.

A.31. De aangevoerde verschillen tussen de taxidiensten en de limousinediensten bestaan niet, aangezien de taxi's bovendien op elk moment limousines kunnen worden, zij het in bijkomstige orde. De noodzaak van de aangevochten beperkingen is evenmin verantwoord. Het criterium « openbaar nut » dat de taxidiensten zou onderscheiden, is geenszins aangetoond.

A.32. De verzoenende interpretatie, volgens welke de verplichting om « ten zetel van de onderneming » een overeenkomst af te sluiten voordat het voertuig zijn rit aanvangt, niet zou moeten worden geïnterpreteerd als een verplichting om zich fysiek naar die zetel te begeven, wordt tegengesproken door de duidelijke tekst van de bestreden bepalingen. Indien het Hof die interpretatie, die is gesuggereerd door de tegenpartij en in het arrest nr. 69/95 - waarbij de vordering tot schorsing wordt verworpen - is overgenomen, zou handhaven, zou het dat in het beschikkend gedeelte van zijn arrest moeten preciseren.

Derde middel

A.33. Er is geen voldoende verschil tussen de twee door de bestreden ordonnantie beoogde soorten diensten om te verantwoorden dat de limousinediensten het voorwerp zouden uitmaken van een inbreuk op de vrijheid van verkeer die door geen enkele overweging van openbaar nut wordt verantwoord. De bestreden bepaling vindt niet alleen toepassing op de ritten die met commerciële doeleinden worden uitgevoerd, maar eveneens op de privé-ritten. Ook hier dient te worden opgemerkt dat indien voor een verzoenende interpretatie zou worden gekozen, die interpretatie in het beschikkend gedeelte van het arrest zou moeten worden gepreciseerd.

Vierde middel

A.34. De Regering heeft reeds gebruik gemaakt van de in artikel 29 vervatte machtiging door op 9 mei 1995 een besluit goed te keuren waarbij de op de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur toepasselijke minimumtarieven werden vastgesteld op 3.000 frank voor een overeenkomst met een minimale duur van drie uur, en op 1.000 frank per bijkomend uur. De verzoekende partij heeft dat besluit voor de Raad van State aangevochten. Haar belang vloeit voort uit de omstandigheid dat de prijzen op een te hoog minimumniveau zijn vastgesteld, aangezien ten minste drie uur in rekening zullen moeten worden gebracht, terwijl haar tarieven per prestatie waren vastgesteld, en niet per overeenkomst met een minimumduur. Overigens zou de verzoekende partij haar tarieven kunnen willen verlagen, hetgeen de bestreden bepaling haar verbiedt.

A.35. Uit de rechtspraak van het Hof blijkt dat het volledige uitwerking wil geven aan de beginselen van de economische unie en de monetaire eenheid, hetgeen niet alleen leidt tot een beperking van de autonomie van de gewesten op het stuk van de economie, maar ook een weerslag heeft op de andere bevoegdheidspakketten van

de gemeenschappen of de gewesten. Artikel 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 kan niet worden toegepast, aangezien de gewesten niet rechtstreeks kunnen interfereren in de federale bevoegdheid inzake prijsbeleid. Dat is hetgeen de afdeling wetgeving van de Raad van State had opgemerkt in het advies dat zij over de bestreden ordonnantie in ontwerp had uitgebracht.

Antwoord van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

A.36. Aangezien de verzoekende vennootschap er geen enkel belang bij heeft het vierde middel op te werpen in zoverre het de taxidiensten betreft, is dat middel slechts ontvankelijk in zoverre het betrekking heeft op het derde lid van artikel 29. Derhalve lijkt de Ministerraad ten gevolge van een materiële vergissing de volledige vernietiging te vorderen.

A.37. De bestreden bepaling heeft niet tot doel een verschillend stelsel in het leven te roepen voor de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur «die afkomstig zijn van of waarvan de maatschappelijke zetel gevestigd zou zijn in één gewest, ten opzichte van een ander gewest». Zij heeft geen enkele weerslag op het vrije verkeer van voertuigen. Zij is niet onverenigbaar met de economische en monetaire unie. Zij werd aangenomen, niet krachtens de algemene bevoegdheid die inzake economie aan de gewesten is verleend, maar in het kader van de uitoefening van de bijzondere bevoegdheid die hun inzake het taxivervoer en het verhuren van auto's met chauffeur is toegewezen. Zij maakt geen inbreuk op de bevoegdheid van de federale Staat inzake prijsbeleid en zou in ieder geval een grondslag kunnen vinden in artikel 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980.

A.38. Het middel is dus onontvankelijk in zoverre het betrekking heeft op de eerste twee leden van artikel 29 en is ongegrond in zoverre het gericht is tegen het derde lid van dat artikel.

Antwoord van de Waalse Regering

Tweede middel

A.39. In zoverre het middel artikel 6, § 1, derde lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 beoogt, is het onontvankelijk, aangezien het verzoekschrift niet aangeeft in welk opzicht die bepaling zou zijn geschonden door artikel 17 van de bestreden ordonnantie.

Vierde middel

A.40. De bevoegdheid van de federale overheid inzake prijsbeleid moet worden verzoend met de bevoegdheden die voor het overige aan de gemeenschappen en de gewesten zijn toegewezen (zie arrest nr. 21/95), met name inzake het vervoerbeleid, dat de vaststelling van de tarieven omvat (zie het advies van de Raad van State van 13 juli 1988, *Gedr. St.*, Kamer, B.Z. 1988, nr. 516/1, p. 42; memorie van toelichting, *ibidem*, nr. 516/1, p. 17, en verslag van de commissie, *Gedr. St.*, Kamer, B.Z. 1988, nr. 516/6, p. 149). Hieruit volgt noodzakelijkerwijze dat de bijzondere wetgever heeft toegegeven dat de toekenning van dergelijke bevoegdheden aan de gewesten de pijlers van de economische en monetaire unie in beginsel vrijwaart en de federale bevoegdheid inzake prijs- en inkomensbeleid handhaaft.

A.41. Aangezien de federale bevoegdheid inzake prijs- en inkomensbeleid een uitzondering vormt op de bevoegdheid van de gewesten, dient zij in enge zin te worden opgevat.

A.42. De bevoegdheid van de gewesten om de tarieven van het openbaar vervoer vast te stellen verhindert de federale overheid niet een beleid in werking te stellen ter vrijwaring van de concurrentiepositie van de Belgische economie, wat de essentie zelf is van het begrip «inkomensbeleid» (*Gedr. St.*, Kamer, B.Z. 1988, nr. 516/6, p. 133). De bijzondere wetgever heeft het taxivervoer en het verhuren van auto's met chauffeur uitdrukkelijk onder het begrip «openbaar vervoer» laten vallen.

A.43. Vóór de inwerkingtreding van de bestreden ordonnantie had de federale overheid niet beslist de tarieven van de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur eenvormig te maken, noch zelfs ze vast te stellen. De tarieven van de taxidiensten waren hunnerzijds vastgesteld op plaatselijk niveau, met toepassing van de wet van 27 december 1974. Het is niet aangetoond dat het thans voor een samenhangend prijs- en inkomensbeleid onontbeerlijk is dat de federale overheid op de bevoegdheid van de gewesten inzake vervoerbe-

leid inbreuk zou maken door die tarieven vast te stellen. Ge steld dat die inbreuk aangetoond is - *quod non* - dan nog zou zij slechts marginaal kunnen zijn. De stelling van de verzoekende partij en van de Ministerraad holt de gewestbevoegdheid echter uit.

In de zaak met rolnummer 907

Verzoekschrift

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.44. De verzoekster, die is opgericht in 1982, exploiteert hoofdzakelijk een dienst voor het verhuren van voertuigen met chauffeur die operationeel is in geheel Europa. Zij heeft haar maatschappelijke zetel in het Vlaamse Gewest en heeft bijgevolg geen vergunning aangevraagd bij het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, waar zij talrijke diensten verricht. Artikel 16, tweede lid, kan haar situatie rechtstreeks en ongunstig raken. Het beroep is beperkt tot die bepaling.

Ten gronde

Eerste middel

A.45. In het middel wordt de schending aangevoerd van artikel 39 van de Grondwet, van artikel 4 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen en van artikel 6, § 1, VI, derde lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, doordat de bestreden bepaling aan de enkele diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur die houder zijn van een door het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest uitgereikte vergunning de mogelijkheid biedt diensten te verrichten waarvan het ver trekpunt op het grondgebied van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest gelegen is, terwijl de bepalingen opge somd in het middel, en meer bepaald artikel 6, § 1, VI, derde lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, erin voorzien dat de gewesten in economische aangelegenheden hun bevoegdheden uitoefenen met inachtneming van de beginselen van het vrije verkeer van personen, goederen, diensten en kapitalen en van de vrijheid van handel en nijverheid, alsook met inachtneming van het algemeen normatief kader van de economische unie en de monetaire eenheid.

De activiteiten van de verzoekende partij brengen haar ertoe opeenvolgende diensten te verrichten, waarvan sommige noodzakelijkerwijze op een plaats die in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is gelegen. De bestreden bepaling, die die soort van activiteiten verbiedt, is onverenigbaar met de in het middel aangevoerde bepalingen.

Tweede middel

A.46. In het middel wordt de schending aangevoerd van artikel 39 van de Grondwet, van artikel 4 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen en van artikel 92bis, § 2, c), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, doordat de bestreden bepaling de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur regelt die zich uitstrekken over het grondgebied van meer dan één gewest, terwijl de in het middel aangevoerde bepalingen, en meer bepaald artikel 92bis, § 2, c), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen met betrekking tot die aangelegenheid vereisen dat voorafgaandelijk een samenwerkingsakkoord wordt gesloten tussen de gewesten, en terwijl een dergelijk akkoord niet werd gesloten.

A.47. De noodzaak van een samenwerkingsakkoord werd door de afdeling wetgeving van de Raad van State opgeworpen in haar advies van 18 januari 1995, met name ten aanzien van artikel 3, tweede lid, van het voorontwerp van ordonnantie met betrekking tot de taxidiensten (*Gedr. St.*, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1994-1995, nr. A-368/1, pp. 43-44).

Dat artikel werd opgeheven om met die opmerking rekening te houden (*ibidem*, p. 6).

Een analoge bepaling werd evenwel opgenomen in artikel 16, tweede lid, dat toepasselijk is op het verhuren van voertuigen met chauffeur en dat tot geen enkele opmerking vanwege de Raad van State aanleiding heeft gegeven. Het lijkt nochtans vanzelfsprekend dat artikel 92bis, § 2, c), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 weliswaar enkel voor de taxidiensten een samenwerkingsakkoord vergt, maar dat het veeleer gaat om een verge-

telheid dan om een klaarblijkelijke bedoeling van de bijzondere wetgever om de samenwerkingsakkoorden te beperken tot de taxidiensten die zich over meer dan één gewest uitstrekken.

A.48. Het gebeurt dikwijls dat exploitanten die gevestigd zijn in een ander gewest dan het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in Brussel diensten verrichten omdat zij er klanten naartoe brengen of komen ophalen. Artikel 16, tweede lid, maakt inbreuk op de vrijheid van activiteit van die ondernemingen.

A.49. Indien zou moeten worden aangenomen dat iedere exploitant moet beschikken over een vergunning van het gewest waar hij gevestigd is en van de gewesten waar hij zijn activiteit zou wensen uit te oefenen, zou de moeilijkheid niet worden opgelost, aangezien de voorwaarden van uitreiking van die vergunningen verschillend, en soms zelfs volstrekt onverenigbaar zijn. Het is dus noodzakelijk een samenwerkingsakkoord te sluiten, zelfs al is die vereiste niet uitdrukkelijk geformuleerd in het voormelde artikel 92bis, § 2, c).

Memorie van de Waalse Regering

Eerste middel

A.50. Aan de argumenten die als antwoord op het eerste middel van het beroep met rolnummer 887 zijn ontwikkeld (A.18), voegt de Waalse Regering toe dat de bestreden ordonnantie de verzoekende partij niet verbiedt bij het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest een vergunning aan te vragen en aldus diensten te verrichten waarvan het vertrekpunt in dat Gewest is gelegen.

A.51. De regel van administratieve politie die de bestreden bepaling bevat, leidt noodzakelijkerwijze tot een zekere beperking van de vrijheid van verkeer van de limousines op het grondgebied van het Gewest, maar die beperking, waarvan de noodzaak zich door de vastgestelde misbruiken deed voelen, is niet onevenredig ten opzichte van de normale uitoefening van een gewestbevoegdheid en brengt de uitoefening van dezelfde bevoegdheid door de andere gewesten niet in gevaar.

Tweede middel

A.52. Het volstaat vast te stellen dat de tekst van artikel 92bis, § 2, c), niet bepaalt dat een samenwerkingsakkoord moet worden gesloten inzake de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur om tot het besluit te komen dat het middel rechtens grondslag mist.

Antwoord van de verzoekende partij

A.53. Hoewel de verzoekende partij haar verzoekschrift in het Nederlands heeft ingediend, is zij er wegens de samenvoeging toe gehouden haar memorie van antwoord in het Frans in te dienen, met toepassing van artikel 63, § 3, tweede lid, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

Ten aanzien van het onderwerp van de ordonnantie

A.54. De nieuwe wetgeving kan de verzoekende partij enkel schade berokkenen in zoverre zij toepasselijk is op het verhuren van voertuigen met chauffeur.

A.55. De verzoekende partij heeft niet binnen de termijn van drie maanden een exploitatievergunning aangevraagd, omdat het voor eenzelfde exploitant onmogelijk is te voldoen aan alle voorwaarden tegelijk voor het verkrijgen van de eventuele vergunningen om zijn activiteiten in de drie gewesten te kunnen uitoefenen. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest heeft overigens nooit een vergunning uitgereikt die geldig is voor een jaar, zoals bepaald in artikel 41, tweede lid, van de ordonnantie van 27 april 1995. Aangezien dergelijke vergunningen slechts geldig kunnen zijn tot 1 september 1996, kan op grond van geen enkel gegeven worden bepaald welke voorwaarden in de toekomst zullen worden gesteld. Tot slot kan niet worden toegestaan dat het vergunningsstelsel aan de enkele exploitanten die houder zijn van een door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering uitgereikte vergunning, de mogelijkheid biedt diensten van verhuring van voertuigen met chauffeur te verrichten waarvan het vertrekpunt gelegen is op het grondgebied van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, zoals artikel 16, tweede lid, van de bestreden ordonnantie dat op ongrondwettige wijze doet.

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.56. Het nieuwe stelsel is minder gunstig dan het oude, doordat het een voorafgaande vergunning vergt terwijl voorheen slechts een controle *a posteriori* bestond. Iedere vergunningsaanvraag kan stuiten op een weigering, dus op een beslissing die nadeel zal berokkenen. Tot slot volstaat ter verantwoording van het belang van de verzoekende partij om in rechte te treden het enkele feit dat de acht in artikel 17 van de ordonnantie opgesomde beginselen moeten worden nageleefd.

Ten gronde

Eerste middel

A.57. Hetgeen de verzoekende partij betoogt, is dat een vergunningsstelsel dat van de exploitanten eist dat zij, om hun activiteit in het land uit te oefenen, in elk gewest verschillende, zelfs onverenigbare voorwaarden vervullen, niet bestaanbaar is met het beginsel van de economische unie en de monetaire eenheid, dat het vrije verkeer van personen, goederen, diensten en kapitalen waarborgt. Dat is des te meer het geval daar die voorwaarden zullen worden vastgesteld door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering (artikel 17, § 1, eerste lid) en zij onverenigbaar zouden kunnen blijken met die waarvan de eerbiediging zou worden opgelegd door de Vlaamse, c.q. Waalse wetgever of regering. Hetgeen wordt aangevochten is niet de vergunning als dusdanig, maar de samenhang ervan met het territoriale criterium, namelijk de plaats waar de passagier instapt.

A.58. Het enige relevante territoriale criterium is dat van de exploitatiezetel, met dien verstande dat, krachtens het beginsel van de economische unie, iedere activiteit die door een exploitant op wettige wijze wordt uitgeoefend ten aanzien van de wetgeving die toepasselijk is in het gewest waar zijn exploitatiezetel zich bevindt, in het hele land moet kunnen worden uitgeoefend.

Tweede middel

A.59. Door de werking van artikel 2, § 10, van de bijzondere wet van 16 juli 1993 werd artikel 6, § 1, X, 8°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 gewijzigd en werd de gewestbevoegdheid, die voorheen tot de taxidiensten beperkt was, ingevolge een amendement uitgebreid tot de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur (*Gedr. St.*, Senaat, 1992-1993, nr. 558-5, pp. 146-147). Het ligt voor de hand dat in 1993 dezelfde uitbreiding diende te worden doorgevoerd in de tekst van artikel 92bis, § 2, c), van dezelfde wet.

A.60. Toen de aangelegenheid van het vervoer in 1988 naar de gewesten werd overgeheveld, werd het nuttig bevonden die regionalisering gepaard te laten gaan met een gedwongen samenwerking tussen de gewesten (*Gedr. St.*, Kamer, B.Z. 1988, nr. 516/1, p. 30). In de rechtsleer werd beklemtoond dat de samenwerking bij voorrang moet gebeuren in de domeinen waar de gemeenschappen en de gewesten over parallelle bevoegdheden beschikken (S. Depré, « La coopération », in F. Delperée, « La Belgique fédérale », Bruylant, Brussel, 1994, p. 102). Die samenwerking doet zich voor als de prijs voor een bevoegdheidsuitbreiding van de gewesten (T. de Wilde d'Estmael, geciteerd door M. Uyttendaele en Ph. Coenraets, « Les accords de coopération », *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 1991, nr. 1325, p. 6). Het feit dat niet werd gepreciseerd dat over de regels betreffende de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur die voortaan onder de gewesten vielen, een samenwerkingsakkoord diende te worden gesloten, vindt bijgevolg zijn verklaring in een onvolkomenheid in de wetgeving.

In de zaak met rolnummer 908

Verzoekschrift

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.61. De verzoekende vereniging heeft de studie, de bescherming, de verdediging, de veiligheid, de vertegenwoordiging en de ontwikkeling van de beroepsbelangen van de taxichauffeurs, de exploitanten en de cliënteel tot doel. Haar algemene vergadering heeft beslist het verzoekschrift tot vernietiging in te dienen.

De tweede verzoeker sluit zich bij de verzoekende vereniging aan in zijn hoedanigheid van taxichauffeur.

Ten gronde

Enig middel

A.62. Tot 30 juni 1995 was de exploitatie van taxi's onderworpen aan de regels voorgeschreven bij de wet van 27 december 1974 betreffende de taxidiensten, alsmede bij verschillende koninklijke en ministeriële besluiten. Die reglementering blijft toepasselijk in alle gewesten, behalve in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, waar de exploitatiemodaliteiten van de taxidiensten veel strenger zijn, hetgeen een discriminatie in het leven roept tussen de taxichauffeurs van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en diegenen die in Wallonië of in Vlaanderen werkzaam zijn. De bestreden ordonnantie schendt bijgevolg de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

A.63. De strengheid of het discriminerende karakter van de bestreden ordonnantie is overduidelijk ten aanzien van de hernieuwingen van de exploitatievergunningen (artikelen 4 tot 7), de exploitatievoorwaarden (artikelen 8 tot 14), de uitvoeringsmaatregelen van de ordonnantie (bijvoorbeeld de verplichting op het voertuig een dure module te plaatsen), het onoverdraagbare en ondeelbare karakter van de vergunning (artikel 10), de duur van de vergunning (artikel 7, § 1) en de beperking tot één vergunning per exploitant (artikel 4, § 1, derde lid).

A.64. Wegens de interdependentie van de artikelen van de bestreden ordonnantie vorderen de verzoekende partijen de vernietiging van de artikelen 1 tot 14 en 38 tot 45, als geheel beschouwd.

Memorie van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.65. De bestreden bepalingen hebben betrekking op de exploitanten en de exploitaties van taxidiensten en « limousine »-diensten, maar niet op de taxichauffeurs of de chauffeurs van limousines, in tegenstelling tot hetgeen de verzoekende partijen schrijven. Het middel lijkt bijgevolg onontvankelijk.

Ten gronde

A.66. Het bestaan van een verschil in behandeling in aangelegenheden waarin de gemeenschappen en de gewesten over eigen bevoegdheden beschikken, is het eventuele gevolg van een onderscheiden beleid dat mogelijk wordt gemaakt door de autonomie die hun door of krachtens de Grondwet is toegekend; die autonomie zou overigens geen betekenis hebben mocht een verschil in behandeling tussen adressaten van regels die in eenzelfde aangelegenheid in elk van de gewesten toepasselijk zijn, op zichzelf geacht worden een bevoegdheidsoverschrijding, een discriminatie of een schending van de gelijkheid van de Belgen voor de wet in te houden (zie in die zin het arrest van het Hof nr. 35/95 en het arrest van de Raad van State nr. 43.880 van 27 augustus 1993).

A.67. Op straffe van uitholling van het beginsel van de autonomie van de gewesten, alsmede van de bevoegdheid die ter zake aan de gewesten is toegewezen bij artikel 6, § 1, X, 8, van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen, kan enkel tot het niet-gegronde karakter van het middel worden besloten.

A.68. Het middel faalt naar recht (zie de arresten nrs. 25/91, 33/91, 74/92, 78/92 en 14/93).

Antwoord van de verzoekende partijen

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.69. De situatie van elke taxichauffeur die zijn beroepsactiviteit vanuit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest uitoefent, wordt rechtstreeks en ongunstig geraakt door de bestreden ordonnantie. De tweede verzoekende partij doet bijgevolg blijken van een belang bij haar beroep.

Ten gronde

A.70. De bestreden bepalingen zijn toepasselijk op de enkele taxi-exploitanten die op het grondgebied van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zijn gevestigd, en niet op die welke de mogelijkheid hebben hun activiteit op dat grondgebied uit te oefenen. De discriminatie tussen die twee categorieën van personen is overduidelijk.

A.71. De ongelijkheid vloeit bovendien voort uit de niet-naleving van artikel 92bis, § 2, c), dat het sluiten van een samenwerkingsakkoord verplicht stelde, zoals de Raad van State had opgemerkt. Om die hindernis te omzeilen, heeft het Gewest zijn ontwerp, en met name artikel 3 ervan, gewijzigd. Maar de Raad van State had beklemtoond dat de regering zich de vraag diende te stellen of zij, door de draagwijdte van haar ontwerp tot de in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest gevestigde taxidiensten te beperken, geen stelsel in het leven riep dat strenger was dan dat van de andere gewesten en of het ontwerp daardoor nog aan de nagestreefde economische doelstelling beantwoordt. De artikelen 10 en 11 van de Grondwet zijn bijgevolg geschonden.

- B -

Ten aanzien van de ontvankelijkheid van de beroepen

B.1. De verzoekende partijen in de beroepen met rolnummers 887 en 907 exploiteren elk een dienst voor het verhuren van voertuigen met chauffeur. Zij doen blijken van een belang om de bepalingen van de ordonnantie welke die activiteit regelen, aan te vechten.

De verzoekende partijen in het beroep met rolnummer 908 doen blijken van een belang bij de vernietiging van hoofdstuk II, dat de taxidiensten regelt. Die bepalingen kunnen zowel de collectieve belangen van de eerste verzoekende partij als de situatie van de tweede verzoekende partij ongunstig raken.

Ten aanzien van het eerste middel van het beroep met rolnummer 887 en het tweede middel van het beroep met rolnummer 907

B.2. De verzoekende partijen betogen dat de bestreden ordonnantie, die het verhuren van voertuigen met chauffeur regelt waarvan diensten zich over meer dan één gewest uitstrekken, de artikelen 2 en 4 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen schendt en dat over die ordonnantie vooraf een samenwerkingsakkoord had moeten worden gesloten tussen de betrokken gewesten, met toepassing van artikel 92bis, § 2, c), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen.

B.3. De bijzondere wet van 8 augustus 1988 heeft in artikel 6, § 1, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen een rubriek «X » ingevoegd, naar luid waarvan de gewesten onder meer bevoegd zijn voor « het gemeenschappelijk stads- en streekvervoer, met inbegrip van de bijzondere vormen van geregeld vervoer en de taxidiensten » (artikel 6, § 1, X, 8°).

B.4. Dezelfde bijzondere wet van 8 augustus 1988 heeft in de bijzondere wet van 8 augustus 1980 een artikel 92bis ingevoegd, waarvan de tweede paragraaf bepaalt dat de gewesten « in ieder geval samenwerkingsakkoorden [sluiten] voor de regeling van de aangelegenheden die betrekking hebben : [...] c) op de diensten voor gemeenschappelijk stads- en streekvervoer en taxidiensten die zich uitstrekken over meer dan één Gewest ».

B.5. De bijzondere wet van 16 juli 1993 heeft aan het voormelde artikel 6, § 1, X, 8°, de woorden « en het verhuren van auto's met chauffeur » toegevoegd. Hoewel dezelfde wet het voormelde artikel 92bis heeft gewijzigd, heeft zij dezelfde woorden niet toegevoegd aan paragraaf 2, c), die betrekking heeft op de samenwerkingsakkoorden.

Die bepaling verplicht de gewesten bijgevolg niet om een samenwerkingsakkoord te sluiten omtrent de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur die zich uitstrekken over meer dan één gewest.

Rekening houdend met wat hiervoor is uiteengezet, zelfs indien de stelling van verzoekers zou worden aangenomen dat het ontbreken van een dergelijke vereiste aan een onvolkomenheid in de bijzondere wet is toe te schrijven, dan nog komt het aan het Hof niet toe het stilzwijgen van de wet te dezen te interpreteren.

In zoverre het middel is afgeleid uit de schending van artikel 92bis, § 2, c), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, gewijzigd bij de bijzondere wet van 8 augustus 1988, faalt het naar recht.

In zoverre het middel is afgeleid uit de schending van de regels die de bevoegdheid van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest bepalen, valt het samen met het eerste middel van het beroep met rolnummer 907. Het zal samen met dat middel worden onderzocht.

Ten aanzien van het eerste middel van het beroep met rolnummer 907 en van het aangehouden gedeelte van het eerste middel van het beroep met rolnummer 887

B.6. De verzoekende partij in het beroep met rolnummer 907 merkt op dat, hoewel ze buiten het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is gevestigd, de bestreden bepaling haar verbiedt in dat Gewest verder nog diensten te verrichten zonder de bij de bestreden ordonnantie vereiste vergunning te hebben verkregen. Zij is van oordeel dat inbreuk wordt gemaakt op de bevoegdheidsregels, en meer in het bijzonder op het vrije verkeer van diensten, de vrijheid van handel en nijverheid en het algemeen normatief kader van de economische unie en de monetaire eenheid (artikel 6, § 1, VI, derde lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980).

De verzoekende partij in het beroep met rolnummer 887 voert de schending aan van artikel 2 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen, dat het grondgebied van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest bepaalt, en de schending van artikel 4 van dezelfde wet, dat aan dat Gewest dezelfde bevoegdheden verleent als aan de twee andere gewesten, onder voorbehoud van de uitzonderingen die erin zijn vermeld.

B.7.1. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is bevoegd om de activiteit van het verhuren van voertuigen met chauffeur op zijn grondgebied te regelen (artikel 6, § 1, X, 8°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, gewijzigd bij de bijzondere wet van 16 juli 1993, en de artikelen 2 en 4 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen).

B.7.2. Artikel 16 van de bestreden ordonnantie bepaalt :

« Niemand mag, zonder vergunning van de Regering, een dienst voor het verhuren van voertuigen met chauffeur op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest exploiteren door middel van één of meer voertuigen.

Enkel de exploitanten die houder zijn van een door de Regering afgegeven vergunning mogen dienstleveringen afleggen waarvan het vertrekpunt gelegen is op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De vergunning voor het exploiteren omvat geen toelating voor het stationeren op bepaalde plaatsen op de openbare weg. »

In de parlementaire voorbereiding is die bepaling als volgt toegelicht :

« Teneinde te vermijden dat diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur, die op het grondgebied van een ander Gewest gelegen zijn en zodus totaal vrij blijven van elke toepasbare wetgeving, schade zouden kunnen berokkenen aan de belangen van enerzijds de taxidiensten en anderzijds de in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevoegde diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur, wordt voorzien dat enkel de exploitanten die houder zijn van een door de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verleende vergunning ertoe gemachtigd zijn ritten uit te voeren waarvan het vertrekpunt gelegen is op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Dit criterium verleent tegelijkertijd het Gewest de bevoegdheid wetten uit te vaardigen in deze materie alsook het beoogde resultaat in verband met de vooropgestelde bepalingen te verkrijgen. » (*Gedr. St.*, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1994-1995, nr. A-368/1, p. 20)

B.7.3. Uit de tekst van voormeld artikel 16 en de parlementaire voorbereiding ervan blijkt dat enkel een vergunning vereist is voor dienstverleningen waarvan het vertrekpunt voor de gebruiker

gelegen is op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest.

Die bepaling staat er niet aan in de weg dat ritten voor een dienstverlening met chauffeur met een vertrekpunt buiten het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest kunnen worden voortgezet op het grondgebied van dat gewest, zonder dat daartoe een vergunning is vereist. Zij houdt bijgevolg geen onevenredige aantasting van de vrije dienstverlening in.

Overigens biedt het gehanteerde criterium, namelijk het vertrekpunt van de dienstverlening, een relevant aanknopingspunt dat het mogelijk maakt de te regelen aangelegenheid uitsluitend binnen de territoriale bevoegdheidssfeer van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest te brengen.

B.7.4. Daaruit vloeit voort dat de betwiste bepalingen geen inbreuk maken op de regels vastgesteld bij artikel 6, § 1, VI, derde lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, zodat de gewestwetgever de bevoegdheden die hem bij de artikelen 2 en 4 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 zijn toegewezen, niet heeft geschonden.

B.8. Het middel is niet gegrond.

Ten aanzien van het tweede middel van het beroep met rolnummer 887

B.9. De verzoekende partij betoogt dat artikel 17 van de bestreden ordonnantie een discriminerende inbreuk maakt op de economische vrijheden die door de in het middel vermelde bepalingen worden gewaarborgd, enerzijds, doordat het haar klanten verplicht zelf naar haar zetel te gaan om er de vervoerovereenkomst af te sluiten vóór zij instappen en het haar aangestelden verbiedt de betaling van het vervoer van de klant ter plekke te ontvangen (§ 1, 4°), anderzijds, doordat het verbiedt dat haar voertuigen op de openbare weg stationeren voordat zij voorafgaandelijk op de zetel van de onderneming het voorwerp van een verhuring hebben uitgemaakt (§ 1, 5°) en eveneens verbiedt dat de voertuigen zouden zijn uitgerust met een zend- of ontvangtoestel waarmee de chauffeurs ervan op de hoogte zouden kunnen worden gebracht dat een klant op hen wacht (§ 1, 9°).

B.10. Uit de parlementaire voorbereiding van de bestreden ordonnantie blijkt dat de gewestwetgever zich geïnspireerd heeft op de conclusies van een studie over de rentabiliteit van de

taxidiensten, volgens welke het onevenwicht van die sector « van [die] aard [was] dat de meeste exploitanten niet meer in staat [zouden] zijn het minimum wettelijk inkomen aan hun chauffeurs te waarborgen, waardoor, meer nog dan in het verleden, toevlucht [zou] genomen worden tot onregelmatige praktijken, wat voor de sector een zo zware crisis met zich zou brengen dat deze dienst van openbaar nut niet meer verzekerd zou kunnen worden ». Tot de vier schadelijke bronnen die « de kwaliteit en zelfs de overleving van deze dienst voor het publiek » bedreigen, behoort volgens de studie onder meer « de concurrentie van de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur, die hun natuurlijke activiteitsfeer overschrijden » (*Gedr. St.*, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1994-1995, nr. A-368/1, pp. 2 en 3). Aangezien die diensten aan geen enkele bijzondere reglementering onderworpen zijn, « vormden zij in zekere gevallen snel een nieuwe bron van oneerlijke concurrentie voor de taximaatschappijen die onderworpen zijn aan ontelbare wettelijke verplichtingen en reglementeringen voortvloeiende uit de wet van 27 december 1974 en haar uitvoeringsbesluiten » (*ibidem*, p. 6). Het dringende karakter van de ordonnantie in ontwerp werd verantwoord door « de verslechterende toestand in de sector » en meer in het bijzonder door « de strijd tussen de taximaatschappijen en de zogenaamde limousinemaatschappijen » (*Gedr. St.*, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1994-1995, nr. A-368/2, p. 3).

B.11. De wet van 27 december 1974 betreffende de taxidiensten en de uitvoeringsbesluiten ervan onderwerpen de taxidiensten aan verplichtingen die niet aan de exploitanten van de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur zijn opgelegd. Aangezien de taxidiensten beschouwd dienen te worden als een dienstverlening met een karakter van openbaar nut, vermag de gewestwetgever maatregelen te nemen om te vermijden dat de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur de activiteit van de taxidiensten in het gedrang zouden brengen. Het onderscheid dat uit de betwiste maatregelen voortspruit steunt op een objectief criterium dat een redelijk verband van evenredigheid vertoont met de nagestreefde doelstelling die erin bestaat de overleving en de rentabiliteit van de taxidiensten te waarborgen.

B.12. Het Hof dient evenwel te onderzoeken of de bestreden maatregelen, hetzij afzonderlijk hetzij samen, niet onevenredig zijn ten opzichte van het nagestreefde doel.

B.13. Artikel 17 van de bestreden ordonnantie bepaalt :

« § 1. De exploitatievoorwaarden van de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur worden door de Regering vastgelegd. Hierbij worden ten minste de volgende beginselen toegepast :

[...]

4° Het voertuig mag slechts ter beschikking gesteld worden van een welbepaalde natuurlijke of rechtspersoon krachtens een schriftelijke overeenkomst naar het model vastgelegd door de Regering waarvan een exemplaar zich op de zetel van de onderneming bevindt en een kopie aan boord van het voertuig, wanneer de ondertekening van de overeenkomst voorafgaat aan het instappen van de klant of waarvan het origineel zich aan boord van het voertuig bevindt, in de andere gevallen. De schriftelijke overeenkomst vermeldt in elk geval dat het voertuig ter beschikking gesteld wordt van de persoon voor een duur van ten minste drie uur.

In alle gevallen mag de dienst slechts bezoldigd worden na ontvangst van de factuur op de zetel van de klant;

5° Het voertuig mag zich noch op de openbare weg of op een voor het publiek toegankelijke privé-weg begeven noch erop stationeren, indien het niet voorafgaandelijk ten zetel van de onderneming het voorwerp van een verhuring heeft uitgemaakt.

[...]

9° Het mag niet uitgerust zijn met een zend- of ontvangsttoestel voor radioverbinding naar de zin van artikel 1, 4°, van de wet van 30 juli 1979 betreffende de radioberichtgeving. »

B.14. Op grond van dergelijke vereisten kunnen de twee door de bestreden ordonnantie geregelde activiteiten van elkaar worden onderscheiden en kan worden verboden dat de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur inbreuk maken op de activiteitsfeer van de taxidiensten.

Volgens artikel 2 van de ordonnantie is een kenmerk van de taxi's met name dat zij « ter beschikking [worden] gesteld van het publiek, hetzij op een bepaalde standplaats op de openbare weg [...], hetzij op eender welke andere plaats die niet voor het openbaar verkeer is opengesteld ». Artikel 3 bepaalt dat de vergunning voor het exploiteren van een taxidienst « de toelating [omvat] voor het stationeren op eender welke op de openbare weg gelegen standplaats die voor de taxi's voorbehouden is, aan de voorwaarden die door de Regering vastgelegd worden ».

Door te verbieden dat de huurvoertuigen op de openbare weg stationeren tenzij zij het voorwerp van een verhuring hebben uitgemaakt, door te eisen dat de overeenkomst betreffende het vervoer dat zij uitvoeren schriftelijk wordt vastgelegd en door de betaling van het vervoer pas na de ontvangst van de factuur toe te staan, heeft de gewestwetgever maatregelen genomen die geschikt zijn om het aan die voertuigen opgelegde verbod om taxidiensten te verrichten, te doen naleven en om de naleving van dat verbod te controleren.

B.15. Artikel 17, § 1, 5°, heeft niet de draagwijdte die de verzoekende partij eraan toeschrijft.

Weliswaar lijkt een letterlijke en afzonderlijke lezing van artikel 17, § 1, 5°, te verbieden passagiers op te halen die zich niet zelf naar de zetel van de onderneming zouden hebben begeven, maar in samenhang met het 4° gelezen geeft die bepaling aan dat de verhuring «ten zetel van de onderneming » anders dan schriftelijk kan gebeuren, aangezien uitdrukkelijk is bepaald dat de schriftelijke overeenkomst aan boord van het voertuig kan worden ondertekend. Voor zover vooraf een overeenkomst met de onderneming werd gesloten, zij het telefonisch of per telefax, verbiedt de in het geding zijnde bepaling geenszins dat het voertuig die klant zou gaan ophalen.

In die interpretatie, welke ook die van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering is, legt artikel 17, § 1, 5°, weliswaar belangrijke beperkingen op aan de activiteiten van verhuring van voertuigen met chauffeur, maar die beperkingen zijn in overeenstemming met het nagestreefde doel en zijn niet onevenredig ermee.

B.16. Het verbod dat is ingeschreven in het 9° van artikel 17 betreft zijnerzijds alleen het geval waarin het voertuig zelf is uitgerust met een zend- of ontvangtoestel voor radioverbinding in de zin van artikel 1, 4°, van de wet van 30 juli 1979 betreffende de radioberichtgeving, dit wil zeggen « iedere generator of ontvanger van elektromagnetische trillingen gebouwd om radioberichten uit te zenden of te ontvangen met uitzondering van de toestellen die uitsluitend voor de ontvangst van de klank- en televisieomroepuitzendingen bestemd zijn ».

Door te verbieden dat de voertuigen voor verhuring met chauffeur met een dergelijk toestel zijn uitgerust, heeft de gewestwetgever een maatregel genomen die in verhouding staat tot de doelstelling die hij nastreeft en die niet onevenredig is met die doelstelling.

Een dergelijke verbodsbepaling kan de criteria van onderscheid tussen de twee gereglementeerde activiteiten immers kracht bijzetten.

B.17. Uit de analyse van de bestreden bepalingen en van de draagwijdte die aan elk van die bepalingen moet worden gegeven, blijkt dat zij, noch afzonderlijk, noch door de combinatie ervan, een onevenredige inbreuk maken op de in het middel aangevoerde vrijheden.

Het middel is niet gegrond.

Ten aanzien van het derde middel van het beroep met rolnummer 887

B.18. Uit de verantwoording die in B.10 tot B.16 is gegeven, blijkt dat de beperkingen die aan de vrijheid van verkeer van personen door artikel 17, § 1, 4°, 5° en 9°, van de bestreden ordonnantie zijn opgelegd, niet discriminerend zijn.

Ten aanzien van het vierde middel van het beroep met rolnummer 887

B.19. Artikel 29, derde lid, van de bestreden ordonnantie bepaalt :

« De Regering legt de minimale tarieven vast die van toepassing zijn op de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur. »

De verzoekende partij is van oordeel dat het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, door de regering ertoe te machtigen die tarieven vast te stellen, inbreuk heeft gemaakt op de bevoegdheden die artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen aan de federale overheid voorbehoudt. Dat artikel, dat handelt over de bevoegdheden die aan de gewesten zijn toegewezen inzake economie, bepaalt dat de federale overheid als enige bevoegd is voor « het prijs- en inkomensbeleid ».

B.20. Krachtens artikel 6, § 1, X, 8°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 zijn de gewesten bevoegd inzake de taxidiensten en de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur. Die bevoegdheid omvat te dezen de bevoegdheid om de op de voormelde diensten toepasselijke tarieven vast te stellen.

B.21. Een dergelijke bevoegdheid zou niet mogen ingaan tegen die welke aan de federale overheid inzake prijsbeleid is toegewezen bij artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de voormelde bijzondere wet. Dat bevoegdheidsvoorbehoud kan evenwel niet zo ver reiken dat de gewesten de bevoegdheid wordt ontnomen om de tarieven vast te stellen van de diensten die deel uitmaken van aan hen toegewezen aangelegenheden. Het betekent dat de gewestelijke overheid, bij de vaststelling van de tarieven, rekening moet houden met het algemene prijsbeleid dat door de federale overheid wordt gevoerd.

B.22. Te dezen machtigt de ordonnantie de gewestregering ertoe enkel minimumprijzen vast te stellen die toepasselijk zijn op de diensten voor het verhuren van voertuigen met chauffeur, teneinde de levensvatbaarheid van de taxidiensten te waarborgen.

Noch de verzoekende partijen, noch de Ministerraad, tussenkomende partij, geven aan - en het Hof ziet niet in - in welk opzicht die machtiging zou ingaan tegen de bevoegdheid inzake prijsbeleid die aan de federale overheid is voorbehouden.

B.23. Door de regering ertoe te machtigen minimumprijzen vast te stellen, heeft de gewestwetgever geen inbreuk gemaakt op de federale bevoegdheden en kan hij niet worden geacht de regering ertoe te hebben gemachtigd dat te doen.

Het middel afgeleid uit de schending van artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 is niet gegrond.

Ten aanzien van het enig middel van het beroep met rolnummer 908

B.24. De verzoekende partijen voeren aan dat de bestreden ordonnantie een discriminatie veroorzaakt tussen de taxichauffeurs naar gelang van het gewest waar zij hun activiteit uitoefenen.

B.25. Een verschillende behandeling in aangelegenheden waar de gemeenschappen en de gewesten over eigen bevoegdheden beschikken, is het mogelijk gevolg van een onderscheiden beleid, wat is toegelaten door de autonomie die hun door of krachtens de Grondwet is toegekend. Een zodanig verschil kan op zich niet geacht worden strijdig te zijn met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Die autonomie zou geen betekenis hebben, mocht een verschil in behandeling tussen bestemmingen van regels die in eenzelfde aangelegenheid in de verschillende gemeenschappen en gewesten toepasselijk zijn, als zodanig geacht worden strijdig te zijn met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Het middel is niet gegrond.

Om die redenen,

het Hof

verwerpt de beroepen.

Aldus uitgesproken in het Frans, het Nederlands en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, op de openbare terechtzitting van 15 oktober 1996.

De griffier,

De voorzitter,

L. Potoms

M. Melchior